

**МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА З
ВИКОРИСТАННЯМ ПРИНЦИПІВ МІСЬКОГО ДИЗАЙНУ**

**PRINCIPLES OF URBAN DESIGN ARE USING FOR MONITORING
THE DEVELOPMENT OF URBAN AREAS**

Чепурна С.М., к.т.н., доц., Жидкова Т.В., к.т.н., доц., Чепурна М.Є., студ. 1 (5) курсу гр. ММБГ 2019-1 (Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова)

Chepurna S.N., PDh, Associate Professor, Zhydkova T.V., PDh, Associate Professor (O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv), Chepurna M.E. student 1 (5) course group MUCE (O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv)

***Анотація.** Місто – це багатofункціональна територія, де крім загострення екологічних проблем спостерігаються проблеми і естетичного характеру, які обумовлені впливом процесів урбанізації на комфортність міського середовища. На сьогоднішній день в Україні головним інструментом щодо використання громадського простору міст є зонування території, яке не вирішує головної проблеми – збереження історичної ідентичності міста. В статті висвітлені можливості покращення естетичного вигляду міського середовища, які ґрунтуються на принципах «міського дизайну». Доводиться, що «міський дизайн» базується на принципах Нового Урбанізму.*

***Summary.** The city is a multifunctional territory where environmental and aesthetic problems are exacerbated, which are due to the impact of urbanization processes on urban comfort. Today in Ukraine, the main tool for using the public space of cities is zoning, which does not solve the main problem - preserving the historical identity of the city.*

Modern components of the urban environment do not interact with each other, creating "chaos" and a large amount of "visual garbage" (billboards, signs, showcases), which significantly degrades the appearance of the city, visually altering the space and leading to the loss of its historical identity. Even the updated town planning regulations do not solve the problem of aesthetic appearance of urban public space and urban environment in particular. In general, public spaces require identification, implementation modern requirements for urban spaces and further development, firstly, to improve the comfort of their residents, secondly, to increase the attractiveness of businesses in them, and, of course, to the attractiveness tourist of cities in general. This problem can be solved through the creation of unified approaches to the formation of urban space using the principles of urban design.

The article is showing the possibilities of improving the aesthetic appearance of the urban environment, which it is are based on the principles of "urban design". The theory of "urban design" refers primarily to the design and management of public space

("public environment", "public sphere" or "urban space"), the method and the functional appointment of its use. "Urban design" includes public space, which contains a set of environments that are daily used by city dwellers: streets, squares, parks, squares and public infrastructure, as well as the facade of all buildings. «Urban design» combines many areas of local formation, environmental stewardship, social justice and economic viability in creating attractive, open-to-the-user places with a personal identity. It proves that "urban design" is based on the principles of New Urbanism that promotes environmentally friendly habits, creating walkability areas with a wide range of residential and working types.

Ключові слова: містобудівна документація, дизайн код міста, міське середовище, міський дизайн, громадський простір, інфраструктура, доступність, забудова.

Keywords: urban planning, urban Design Guidelines urban environment, urban design, public space, infrastructure, accessibility, development.

Постановка проблеми. В Україні за останні роки, крім законодавчої, створена та оновлена повноцінна нормативна база у сфері містобудування, що дозволяє розробляти містобудівну документацію на всіх рівнях [1-3].

Для створення перспективного міста, ефективного використання громадського простору, впорядкування міської забудови, поліпшення якості життя населення функціональне зонування територій міста є одним з інструментів регулювання громадського простору міста [4].

Згідно з вимогами ДБН Б.1.1-22:2017 «Склад і зміст зонування території» [3] «зонування – встановлення територіальних в межах населеного пункту з визначенням відповідних видів використання території, об'єктів нерухомості та встановленням містобудівного регламенту».

Містобудівне зонування існує в умовах ринку нерухомості, коли в об'єктів нерухомості можуть змінюватися власники. При цьому виникає необхідність встановлювати права на використання й архітектурну зміну об'єктів нерухомості таким чином, щоб вони могли зберігати силу й у випадках зміни власників, але не втрачали своєї оригінальності.

На сьогодні в Україні головним інструментом регулювання громадського простору та впорядкування міської забудови є функціональне зонування [4]. Але сучасні складові міського середовища не взаємодіють між собою, створюють «хаос» та велику кількість «візуального сміття» (рекламні щити, вивіски, вітрини), що значно погіршує зовнішній вигляд міста, візуально змінюючи простір та веде до втрати містом своєї історичної ідентичності. Навіть оновлені містобудівні норми не розв'язують проблему естетичного вигляду міського громадського простору й міського середовища зокрема.

Розв'язання цієї проблеми можливе на основі створення єдиних підходів щодо формування міського простору за допомогою принципів міського дизайну.

Аналіз досліджень і публікацій. Теорія «міського дизайну» стосується в першу чергу розробки та управління публічним простором (тобто «громадським середовищем», «суспільною сферою» чи «міським простором»), способом та функціональним призначенням його використання.

До складу «міського дизайну» відноситься громадський простір, який містить в собі сукупність середовищ, які щоденно використовуються жителями міста: вулиці, площі, парки, сквери та громадська інфраструктура, також до громадського середовища відносяться фасади всіх будівель.

В області «міського дизайну» найбільшу популярність отримали праці Кристофер Александр [5], Петер Колторпе [6], Томас Гордон Кулен [7], Джекобс Джейн [8], Мітчелл Йоахім [9], Ян Гел [10, 11], Елізабет Платер-Зіберк [12] та ін.

Метою статті є вивчення поняття та принципів «міського дизайну» як інструменту щодо формування міського простору та обґрунтування необхідності його використання для покращення естетичного вигляду міського середовища.

Виклад основного матеріалу. Термін «міський дизайн» почали використовувати з середини ХХ століття, але перші ознаки «міського дизайну» можна спостерігати в старовинних містах Азії, Африці, Європі та Америці, і особливо добре відомі у класичних китайських, римських та грецьких культурах.

Європейські середньовічні міста часто розглядаються (але часто такі приклади є хибними) як приклади незапланованого, органічного розвитку. Західна Європа ХІІ століття звернулася до урбанізації, як засобу розвитку міст, стимулюючи їх економічне зростання. Завдяки появі «бургів» (burgage – будинок, що належав королю або лорду, призначений для оренди нерухомості, зазвичай довгої прямокутної форми з відкритим фасадом до головної вулиці) «міський дизайн» з'явився у середньовічних містах.

Протягом усієї історії «міський дизайн» відбивав сучасні соціальні норми або філософські та релігійні переконання. На думку Кристофер Александр [3] міська структура має вплив на поведінку. Це підтверджується як спостереженнями, так і історичними даними. Існують чіткі ознаки впливу «міського дизайну» Ренесансу на думку Іоганна Кеплера та Галілео Галілея.

З появою автомобілів у ХХ столітті міське планування назавжди змінилося. Міське проектування тепер повинно було орієнтуватися на автомобільні дороги та схеми руху. У 1956 році «Urban design» вперше був використаний на серії конференцій Гарвардського університету. Ця подія стала базою для програми Urban Design Гарвардського університету.

«Міський дизайн» (Urban Design) - це процес проектування та формування міст, селищ та населених пунктів, інфраструктури з урахуванням особливостей території та її стійкого розвитку, який прийшов на зміну поширеного у другій половині минулого століття і звичного всім нам терміну «малі архітектурні форми», які були окремими деталями архітектури громадських просторів міста [13].

«Міський дизайн» має займатися такими питаннями:

- компактне місто (smart growth) – це теорія міського планування та розвитку транспорту, яка базується на розвитку компактних пішохідних міських центрів, щоб уникнути зовнішнього розростання міста;
- пішохідні простори (walkable urbanism) - зміна навколишнього середовища шляхом створення смарт-міст, які підтримують розвиток стійкого транспорту (громадський транспорт, прогулянки, велосипеди);
- міська архітектура (vernacular architecture) – розвиток архітектурного стилю, який історично сформований на тій чи іншій території, спираючись на історію і особливості архітектурних традицій;
- нова класична архітектура (new classical architecture) - використовує класичну естетичну філософію, продовжує практику класичної та традиційної архітектури. Метою є створення довговічних, високоякісних будівель, сталой архітектури з ефективним використанням природних ресурсів та матеріалів.

Перші спроби комплексного підходу до організації вуличного простору людиною відносяться до початку ХХ століття, коли відбувалося встановлення кіосків за єдиним проектом. Тоді ж була спроба впорядкувати рекламно-інформаційний простір міста за допомогою інформаційних тумб і світлової реклами.

Згідно з позицією «міського дизайну» структура міського середовища включає ієрархічні елементи трьох рівнів [14].

Перший рівень: великі, середні та малі міста.

Другий рівень: передмістя, житлові райони.

Третій рівень: квартали, вулиці, будівлі.

Для кожного рівня надається чітка організаційна і планувальна структура «міського дизайну».

- Пішохідні зони – більшість об'єктів має знаходитися в межах 10-хвилинної прогулянки пішки від домівки до роботи. Вузькі вулиці комфортні для пішохода: обмеження швидкості руху автомобілів, будівлі розміщені вітринами і під'їздами на вулицю, вздовж вулиць насаджені дерева, місця для паркування автомобілів відведені у дворах тощо.
- Природні ресурси у межах міста – використання, залучення природних ресурсів та особливостей рельєфу для проектів розвитку міста та економічного зростання.

- Естетика – дослідження та проектування міського простору за для задоволення емоційно-сенсорних потреб людини.
- Міська просторова структура – визначення землекористування, організація комунікації і взаємодії між бізнесом та громадським суспільством.
- Типологія та призначення міських просторів, щільність населення та забудови та стійкий розвиток – питання пов'язані з інтенсивністю використання території, споживанням природних ресурсів та виробництва, комунальним обслуговуванням жителів міста.
- Доступність у пересуванні та взаємодії – базується на універсальному дизайні, принципом якого є доступне і просте користування середовищем користувачами з різними можливостями (також для маломобільних груп населення та людей з обмеженими можливостями).
- Навігація – чітка і зрозуміла інформація для ефективного орієнтування в просторі.
- Анімація – проектування місць для стимулювання громадської активності та взаємодії.
- Актуальність функціональних характеристик будинків
- Змішане цільове призначення та функції об'єктів будівництва та публічних просторів – забезпечення зав'язків між різними об'єктами та логічної взаємодії між ними.
- Ідентичність місцевості – визначення цілей та завдання громадських просторів, надання ідейної важливості місцям, визначення маркетингу території.
- Закономірність та різноманіть – збалансованість ідентичного вигляду міста з різноманітною забудовою міського середовища.
- Послідовність розвитку та зміни – визначення актуальності громадських міст на сьогодні, враховуючи історичні цінності сучасну культуру.
- Інтереси громадянського суспільства – проектування міського простору базується не тільки на потребах бізнесу і влади.

В Україні існує певна кількість законодавчих і нормативних актів у сфері складання містобудівної документації.

Головним з них є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [15]. Закон спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів, В умовах реформи територіального устрою України. після проведення реформи децентралізації передбачено зміну процедури розробки й затвердження містобудівної документації, але, як і раніше закон не містить вимог до питань формування об'ємної композиції міста, архітектурного

стилю притаманного території міста, що враховує особливості й архітектурні традиції.

На додаток до наявної містобудівної документації необхідним є створення для кожного міста дизайн-коду міського середовища – системи правил, вимог і обмежень, для формування цілісного архітектурно-художнього середовища.

Правила, що формують міське середовище, сприяють збереженню історичної ідентичності міст, поширені в Великобританії, Німеччині, в країнах Західної Європи, в Казахстані. Останнім часом відповідні документи з'явилися і в містах України, а саме в Дніпрі, Одесі, Житомирі, Запоріжжі.

Одним з напрямків науково-дослідної роботи кафедри міського будівництва Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова є розробка пропозиції щодо створення дизайн-кодів для м. Харкова.

Навесні поточного була підготовлена й захищена магістерська робота, в складі якої було розроблено пропозиції дизайн-коду вул. Сумської, уздовж якої розташовано об'єкти, що є офіційними символами міста.

Висновки. Громадські простори України частково закономірно, а частково хаотично розвиваються. Спадщина міських просторів не відповідає сучасним принципам його формування та вимагає певних кроків щодо реконструкцій і модернізації.

Загалом громадські простори потребують ідентифікації, впровадження сучасних вимог до міських просторів та подальшого розвитку, в першу чергу, для поліпшення комфорту їх жителів, для більшої привабливості бізнесу, що в них знаходиться, і, звісно ж, для туристичної привабливості міст взагалі.

References

1. DBN B.1.1-15:2012 «Skład i зміst heneralnykh plavniv naselenykh punktiv», [Chynnyi] - Kyiv: Minrehion Ukrainy, 2012. – 24 s.
2. DBN B.2.2-3:2012 «Skład ta зміst istoryko-arkhitekturnoho opornoho planu naselenoho punktu» [Chynnyi] - Kyiv: Minrehion Ukrainy, 2012. – 25 s.
3. DBN B.1.1-22:2017. Skład i зміst zonuvannia terytorii [Chynnyi] - Kyiv: Minrehion Ukrainy, 2018. – 28 s.
4. A.V. Pandas. Funktsionalne zonuvannia yak instrument rehuliuвання простorovoho potentsialu velykoho міста / A.V. Pandas // Ekonomika: realii chasu. – Odesa, 2015. - № 1(17). – S. 43 – 48.
5. Christopher Alexander. A New Theory of Urban Design, with Neis, Anninou, and King / Christopher Alexander, Hajo Neis Artemis Anninou, Ingrid King. - New York, Oxford University press, 1987. – 251 p.
6. Peter Catchpole. The Regional City. Planning for the End of Sprawl / Peter Calthople, William Fulton. - - New York, Oxford University press, 2001. – 54 p.

7. Thomas Gordon Cullen. Visions of Urban Design / Thomas Gordon Cullen, David Gosling and Foster Norman. - Academy Editions, 1996. – 256 p.
8. Dzhhekobs Dzejn. Smert' i zhizn' bol'shikh amerikanskikh gorodov. The Death and Life of Great American Cities / per. Leonid Moty'lev. - M. : Novoe izd-vo, 2011. 460 s.
9. Mitchell Joachim. XXL-XS: Новые направления экологического проектирования. / Mitchell Joachim, Mike Silver. - Actar, 2017. – 302 с.
10. Gehl, J. Life Between Buildings: Using Public Space. Van Nostrand Reinhold. / Gehl, J. - New York, 1987. – 216 p.
11. Gehl, J. New City Spaces. The Danish Architectural Press. / Gehl, J., Gemzøe, L. - Copenhagen, 2000. – 264 p.
12. Elizabeth Plater-Zyberk The New Civic Art: Elements of Town Planning. /Duany, Andrés, Elizabeth Plater-Zyberk, and Robert Alminana. - New York: Rizzoli International Publications, 2003. – 384 p.
13. Dizajn gradskoj sredy: : <https://xn----7sbbblh9b0av4l.xn--j1amb/blog/2017/04/30/%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%8B/>
14. Dronova O.L. Novyi urbanizm: u poshukakh vykhodu z urbanistychnoho kolapsu. / Dronova O.L.// – Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal, 2015. - № 3. – S. 33 – 41.
15. Zakon Ukrainy «Pro rehuliuвання mistobudivnoi diialnosti» № 3038-VI, [Chynnyi]: <https://zakon.help/law/3038-VI>

Список використаної літератури

1. ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад і зміст генеральних планів населених пунктів», [Чинний] - Київ: Мінрегіон України, 2012. – 24 с.
2. ДБН Б.2.2-3:2012 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту» [Чинний] - Київ: Мінрегіон України, 2012. – 25 с.
3. ДБН Б.1.1-22:2017. Склад і зміст зонування території [Чинний] - Київ: Мінрегіон України, 2018. – 28 с.
4. А.В. Пандас. Функціональне зонування як інструмент регулювання просторового потенціалу великого міста / А.В. Пандас // Економіка: реалії часу. – Одеса, 2015. - № 1(17). – С. 43 – 48.
3. Christopher Alexander. A New Theory of Urban Design, with Neis, Anninou, and King / Christopher Alexander, Hajo Neis Artemis Anninou, Ingrid King. - New York, Oxford University press, 1987. – 251 p.
4. Peter Catchpole. The Regional City. Planning for the End of Sprawl / Peter Calthople, William Fulton. - . - New York, Oxford University press, 2001. – 54 p.
5. Thomas Gordon Cullen. Visions of Urban Design / Thomas Gordon Cullen, David Gosling and Foster Norman. - Academy Editions, 1996. – 256 p.
8. Джекобс Джейн. Смерть и жизнь больших американских городов. The Death and Life of Great American Cities / пер. Леонид Мотылев. - М. : Новое изд-во, 2011. 460 с.
9. Mitchell Joachim. XXL-XS: Новые направления экологического проектирования. / Mitchell Joachim, Mike Silver. - Actar, 2017. – 302 с.
10. Gehl, J. Life Between Buildings: Using Public Space. Van Nostrand Reinhold. / Gehl, J. - New York, 1987. – 216 p.

11. Gehl, J. *New City Spaces*. The Danish Architectural Press. / Gehl, J., Gemzøe, L. - Copenhagen, 2000. – 264 p.

12. Elizabeth Plater-Zyberk *The New Civic Art: Elements of Town Planning*. / Duany, Andrés, Elizabeth Plater-Zyberk, and Robert Alminana. - New York: Rizzoli International Publications, 2003. – 384 p.

13. Дизайн городской среды: elektroniy resurs: <https://xn---7sbbblh9b0av4l.xn--j1amh/blog/2017/04/30/%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%8B/>

14. Дронова О.Л. Новый урбанізм: у пошуках виходу з урбаністичного колапсу. / Дронова О.Л.// – Український географічний журнал, 2015. - № 3. – С. 33 – 41.

15. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI, [Чинний]: <https://zakon.help/law/3038-VI>